SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2167

av Hawar Asaiesh m.fl. (V)

Jämställdhet i utbildningssektorn – från förskola till högskola

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut 2
Inledning 4
Förskolan 5
Skolan 6
Skolornas arbete mot sexuella trakasserier 7
Kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer 7
Våld i skolan 8
Läroplanens skrivningar om kränkande behandling och diskriminering 9
Flytta ansvaret för kränkningar i skolan från DO till Skolinspektionen 9
Bättre elevhälsa 10
Stärkt elevhälsoskyddsarbete 11
Elevdemokrati 11
Kvalitetsmärkning av läroböcker 12
Bättre studie- och yrkesvägledning 12
Menshälsa 13
Yrkeshögskolan 14
Rätten för studerande att organisera sig 14

Möjligheterna att anmäla kränkande behandling....15
Studerandes hälsa....15
Högskola och forskning....15
Stärkta studentkårer....16
En högskola fri från diskriminering....17
Villkoren för studerande med barn....17
En forskningspolitik för jämställdhet....18
Jämställd forskning och innovation....19
Trygga villkor för doktorander....19
Stipendiefinansiering....19
Postdoktorer....20

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolinspektionen bör få i uppdrag att regelbundet följa upp skolornas arbete mot sexuella trakasserier och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör behålla nuvarande läroplaners skrivningar om sexualitet, samtycke och relationer i de nya läroplanernas inledande delar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur lagstiftningen kan utvecklas när det gäller mobbning, våld och kränkande behandling i syfte att stärka tryggheten och studieron i skolan och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör behålla nuvarande läroplaners skrivningar om arbetet mot diskriminering i de nya läroplanernas inledande delar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att ansvaret för diskriminering i skolan flyttas från Diskrimineringsombudsmannen till Skolinspektionen och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett nyckeltal för elevhälsa vid varje skolenhet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att elevernas rätt till reellt inflytande över sin utbildning och arbetsmiljö bör förtydligas i skollagen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör behålla nuvarande läroplaners skrivningar om elevinflytande i de nya läroplanernas inledande delar och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att utreda ett inrättande av en kvalitetsmärkning av läromedel som är utformad i enlighet med läroplanernas värdegrund och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheterna att införa ett nyckeltal för studie- och yrkesvägledare vid varje skolenhet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att ta fram stödmaterial till skolorna för att lyfta fram elevers rätt till god menshälsa och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen, för att betona vikten av studerandeinflytande, bör ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att särskilt granska studerandeinflytandet på landets yrkeshögskoleutbildningar samt lyfta fram goda exempel på bra former för studerandeinflytande och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Myndigheten för yrkeshögskolan bör få i uppdrag att specifikt kartlägga och utreda utbildningsanordnarnas arbete mot sexuella trakasserier och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att göra ett tillägg i förordningen om yrkeshögskolan som ger studerande rätt till hälsovård och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning av hyressättningsmodellen för lärosätena och tillkännager detta för regeringen.

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör följa upp och vid behov tillsätta åtgärder för att lärosätena ska efterleva de aktiva åtgärderna enligt diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge UHR i uppdrag att främja möjligheterna för föräldrar att studera och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge alla lärosäten i uppdrag att ha en föräldrapolicy och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa en jämställdhetsbonus i lärosätenas basanslag för att främja en jämnare könsfördelning inom forskningen och akademin och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda införandet av ett mål om att av samtliga statligt finansierade forsknings- och innovationsanslag ska högst hälften gå till män som forskar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om hur doktoranders anställningstrygghet ska kunna säkras och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur stipendier som finansieringsform för doktorander och postdoktorer kan avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur stödet och villkoren för postdoktorer kan stärkas och utvecklas och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Jämställdhet är en politisk viljeyttring som nästan samtliga politiska partier har ställt sig bakom. Därför finns det många formuleringar som syftar just till en jämställd skola i de lagar och styrdokument som styr utbildningsväsendet.

I utbildningsväsendet gör elever och studenter en rad val mellan ämnen och utbildningar – val som också är påverkade av och befäster könsrollerna. Samtidigt som utbildningsväsendet reproducerar och konserverar könsrollerna utgör det en

nyckelinstitution i kampen för ett jämställt samhälle. Genom att skolledare, lärare och övrig personal skaffar sig medvetenhet om dessa maktstrukturer och engagerar sig för att utmana dem kan skolan bli en plats där barn och ungdomar ges möjlighet att ifrågasätta de stereotypa könsroller som förmedlas i kulturen, reklamen och det övriga omgivande samhället.

Vänsterpartiet vill att alla ska ha reella möjligheter att göra val som inte är könstypiska. Vårt mål är att kön inte ska vara en begränsning och ett hinder under uppväxten. De statliga myndigheterna som stöttar utbildningssektorn bedriver också ett viktigt arbete i den riktningen. Samtidigt finns det mer att göra och det är långt kvar till en jämställd skola och en jämställd högskola. Därför vill vi den här motionen föra fram en rad förslag som syftar till att bidra till att förverkliga de viktiga formuleringarna om jämställdhet inom utbildningssektorn.

Förskolan

Den målmedvetna satsningen på förskolan i Sverige har gjort att den internationellt sett intar en särställning vad gäller omsorg, tillgänglighet, kvalitet och pedagogisk utveckling. Dessutom tillhör den de institutioner i det svenska samhället som åtnjuter störst förtroende. Förskolan är det första steget i flickors och pojkars livslånga lärande. Förskolan påverkar barnen i deras självidentitet och uppfattning om vad flickor och pojkar är, får och kan göra. Könsmaktsstrukturer handlar inte bara om hur pojkar och män uppfattar flickor och kvinnor, utan också om hur de uppfattar sig själva. Detsamma gäller för flickor och kvinnor. Kunskaperna i förskolan om hur könsrollsmönster skapas och upprätthålls bör breddas och fördjupas.

Vänsterpartiet menar inte att det är fler lagar som behövs utan mer kunskap hos alla delar av förskolan såväl bland barnskötare, förskollärare som ansvariga chefer, administratörer och politiker. Det handlar både om genuskunskap och om handledning i hur kunskapen omsätts i det dagliga konkreta pedagogiska arbetet. Det är ett långsiktigt arbete som ständigt pågår och inte kan väljas bort. Av skollagen och läroplanens uppdrag samt av det professionella åtagandet följer en skyldighet att ge varje barn möjligheter att utveckla alla sina färdigheter utan att hindras av traditionella könsmönster. Det handlar också om att sprida och ge möjligheter att ta del av det goda arbete som kommit igång på flera håll i landet. Det är viktigt att alla huvudmän,

anställda och föräldrar får kunskap om läroplanens bestämmelse om jämställdhet i förskolan och att enskilda förskolor också omfattas av detta.

Det handlar om att öka kunskaperna, sprida goda erfarenheter, förstärka och förbättra tillsynen och inspektionen och förbättra lärarutbildningen.

Andelen män som arbetar i förskolan har alltid varit låg, under en lång tid tillbaka har andelen varit omkring 4 procent. En jämn könsfördelning är ingen garanti för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete utan det handlar främst om det pedagogiska arbetets innehåll och personalens förhållningssätt till barnen. Det behövs dock fler män i förskolan för att visa de vuxna och barnen att både män och kvinnor kan arbeta med barn, omsorg och pedagogik. Det handlar om att bredda mäns uppgifter och utmana synsättet att män inte kan ägna sig åt sådant som kvinnor gör eller tidigare gjort. Detta behöver genomsyra hela utbildningssektorn eftersom det oftast är i skolans utbildningsval som könsuppdelningen mellan karriärvalen sker.

Skolan

En avgörande faktor för elevers förmåga till inlärning handlar om att mötas av positiva förväntningar och uppmuntran. I dag vet vi att de elever som har bäst förutsättningar bemöts på detta sätt, medan elever som har sämre förutsättningar ofta bemöts med lägre förväntningar. Detta förstärker de skillnader som fanns redan vid elevens första möte med skolan.

Statistik visar att över tid har pojkars resultat i grund- och gymnasieskolan varit sämre än flickors. På senare år har dock den trenden brutits när framför allt flickor med svensk bakgrund försämrat sina resultat. Skolverket lyfter fram att flera studier pekar på att flickor trivs allt sämre i skolan, att de upplever mindre studiero och känner en ökad stress över skolarbetet. Vänsterpartiet ser utvecklingen som ett resultat av en för lång tid av stora besparingar och en skolpolitik som tolererat att pengar försvinner ut i vinst till skolornas ägare.

En av anledningarna till att det funnits skillnad i prestation mellan flickor och pojkar kan vara att skolan ses som något feminint och att de pojkar som vill bli ”riktiga män” ska vara okvinnliga, dvs. inte studera och vara dåliga i skolan. Flickor är generellt bättre på att kommunicera och att vårda relationer till andra människor därför att de fostras till det. Detta visar vikten av att även pojkar får möjlighet att utveckla dessa färdigheter redan i förskola och grundskola. Flickor och pojkar bemöts dock fortfarande olika i

skolan. Flickor förväntas vara tysta medan det finns mer tolerans för utåtagerande pojkar. Detta konserverar gamla könsroller och förhindrar individer att spränga gränser.

I en demokratisk skola möts alla elever av positiva förväntningar eftersom den är medveten om att det är skolans och undervisningens kvalitet som avgör hur det går för eleverna, inte elevernas bakgrund. En demokratisk skola har ett aktivt förhållningssätt i förhållande till såväl elever som föräldrar och tar ansvaret för att eleverna ska få den utbildning de behöver. Det innebär att skolan måste bli mycket bättre på att erbjuda elever särskilda stödinsatser. Dessa insatser måste ständigt följas upp och omprövas så att de hela tiden är anpassade till elevens behov.

Vänsterpartiet ser alltså skolans förmåga att bryta sorteringen och ge alla lika förutsättningar som ett avgörande kriterium på skolsystemets och enskilda skolors kvalitet. Tyvärr har senare års utveckling i skolan lett till att sorteringen ökat. Det fria skolvalet och introduktionen av fristående skolor har förstärkt sorteringen. Det måste leda till en omprövning av skolpolitiken.

Skolornas arbete mot sexuella trakasserier

Alla måste gå i skolan och därför är det viktigt att skolorna tar tag i det förebyggande och åtgärdande arbetet mot sexuella trakasserier och sexuellt våld. Många olika personer som är verksamma inom skolområdet vittnar om att sexuella trakasserier är normaliserade. Vänsterpartiet ser ett behov av att prioritera det arbetet och inte inkludera det enbart i värdegrundsarbetet som en kränkning bland många.

Skolan, men även förskolan, har en viktig uppgift i att bryta dessa destruktiva könsnormer, något som också ligger i deras uppdrag. Vänsterpartiet ser ett fortsatt behov av att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling i skolan genom kompetensutvecklingsinsatser. Dessa insatser bör följas upp regelbundet.

Skolinspektionen bör därför få i uppdrag att regelbundet följa upp skolornas arbete mot sexuella trakasserier. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer

Historiskt har Sverige varit ett land i framkant när det gäller sexualundervisning. En viktig del av det är att det genomsyrar all undervisning. För att nå ett jämställt samhälle

behöver alla ha grundläggande kunskaper om hur olika relationer påverkar vårt samhälle. Vänsterpartiet kan därför inte acceptera att sexualitet, samtycke och relationer tas bort från läroplanens inledande delar. Regeringen bör därför behålla nuvarande läroplaners skrivningar om sexualitet, samtycke och relationer i de nya läroplanernas inledande delar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Våld i skolan

Skolan är till viss del en återspegling av samhället. Sverige var en gång i tiden ett av världens mest jämlika länder. I dag ser det inte ut så. I dag ser vi allt större psykisk ohälsa. Vi ser hur patriarkala strukturer, sexism och skönhetsideal påverkar unga tjejers psykiska hälsa. Vi ser också hur segregationen breder ut sig p.g.a. de ökande klyftorna och rasismen.

När hot och våld sker i den svenska skolan, oavsett om det är gentemot lärare eller gentemot elever, ska självfallet åtgärder sättas in av skolledningen. Det är dessutom viktigt att våra lagstiftningar följs av rättsväsendet. Men grundorsakerna till problematiken kommer inte att åtgärdas så länge vi inte har en bättre arbetsmiljö för skolans personal, så länge vi inte har mindre grupper i skolan och så länge vi inte har en elevhälsa som finns där i tillräckligt stor utsträckning för våra elever.

Sociala problem och kränkningar på en skola uppstår inte ur tomma intet – det omgivande samhället och vårdnadshavarna behöver involveras mer och på ett strukturerat sätt i arbetet för att alla elever ska ha en trygg skolgång.

Vänsterpartiet menar att grundorsakerna till att våldet i skolan har ökat måste belysas. En av dessa orsaker är en alltmer segregerad skola p.g.a. det system som har byggts upp under de senaste decennierna, där eleverna ses som kunder och inte som elever som har rätt till kunskap. Där införandet av friskolor och skolpeng har gjort att skolans kompensatoriska uppdrag fått mindre betydelse och elever med störst stödbehov samlas på skolor med låg personaltäthet och för få behöriga lärare. Tryggheten minskar när barn inte får det stöd de behöver i skolan. När barn inte blir sedda tappar de lätt framtidstron.

Skolan ska ansvara för att även vårdnadshavarna inkluderas i värdegrundsarbetet. Såväl rektor som personal bör ha en handlingsplikt, inte bara anmälningsplikt, när dessa fått kännedom om att en elev blivit utsatt för kränkande behandling, något som framhållits av DO. Det ska vara tydligt att plikten att anmäla och åtgärda problem inte bara gäller när en elev anser sig utsatt för kränkande behandling – skolan ska göra en

egen bedömning om det inträffade kan vara ett exempel på kränkande behandling eller diskriminering. Men för att kunna göra det behöver lärare och skolledare mer verktyg och resurser. Vi menar att den nuvarande lagstiftningen mot mobbning och kränkande behandling som finns i Sverige måste bli bättre. Lagstiftningen på detta område bör utvecklas ytterligare. Regeringen bör utreda hur lagstiftningen kan utvecklas när det gäller mobbning, våld och kränkande behandling i syfte att stärka tryggheten och studieron i skolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Läroplanens skrivningar om kränkande behandling och diskriminering

Att skolmiljön präglas av trygghet och arbetsro är en förutsättning för att eleverna ska kunna tillägna sig kunskap och utvecklas socialt. Den kränkande behandling som alltför ofta förekommer i skolan måste motarbetas med kraft, och alla vuxna i skolan bär ett ansvar för detta. Därför kan Vänsterpartiet inte acceptera att skrivningarna om att motverka diskriminering tonas ned i läroplanens inledande delar. Regeringen bör därför behålla nuvarande läroplaners skrivningar om arbetet mot diskriminering i de nya läroplanernas inledande delar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Flytta ansvaret för kränkningar i skolan från DO till Skolinspektionen

Under många år har det uppmärksammats att elever som utsätts för rasism eller sexuella kränkningar inte får det stöd som behövs. En del av detta är det systemfel som gör att den typen av kränkningar ska anmälas till Diskrimineringsombudsmannen (DO) som sällan utreder och inte heller har några sanktionsmöjligheter mot skolorna. Skolinspektionen ansvarar för tillsyn och åtgärder mot övriga kränkningar i skolan. Detta har lett till att elever behandlas olika beroende på kränkningens grund. Flera tidigare utredningar har föreslagit att Skolinspektionen även ska ansvara för att hantera kränkningar i skolan enligt diskrimineringsgrunderna (SOU 2010:99, *Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan*, SOU 2014:41, *Nya regler om aktiva åtgärder mot diskriminering*, och SOU 2016:87, *Bättre skydd mot diskriminering*). Nu senast kom *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade området* (SOU 2020:79).

Trots att utredning efter utredning konstaterat att nuvarande ordning inte fungerar och att Skolinspektionen har både mer muskler och resurser att vidta åtgärder och sanktioner har regeringen inte kommit till skott. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag som innebär att ansvaret för diskriminering i skolan flyttas från Diskrimineringsombudsmannen till Skolinspektionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bättre elevhälsa

De allra flesta barn och unga i Sverige mår bra, men långt ifrån alla. Allt fler drabbas av psykisk ohälsa. Vänsterpartiet menar att skolan i hela sin verksamhet måste verka för att bevara och främja elevernas hälsa och för att stödja eleverna om de trots förebyggande insatser mår dåligt, fysiskt eller psykiskt. Det handlar inte bara om att det ska finnas fungerande skolhälsovård, utan också om att skolan ska ge kunskap om hälsa. Där är ämnen som idrott och hälsa samt hem- och konsumentkunskap viktiga, något vi motionerat om särskilt tidigare.

Forskning visar att individernas hälsa är beroende av faktorer som kön, klass, etnicitet och sexuell läggning m.m. Exempelvis visar forskning att hos elever som sökt till yrkesförberedande program i gymnasieskolan förekommer psykosomatiska besvär, d.v.s. kroppsliga symtom som helt eller delvis har sin grund i psykisk ohälsa, i mycket större utsträckning än bland elever som sökt studieförberedande program. Dessutom visar forskning att flickor har psykosomatiska besvär dubbelt så ofta som pojkar. Sådana besvär är också dubbelt så vanliga hos pojkar med utlandsfödda föräldrar som hos dem med svenskfödda föräldrar.

Elevernas hälsa ska uppfattas som en fråga för hela skolan, inte bara för den enskilde eleven. Skolan får inte blunda för att hur verksamheten organiseras och miljön utformas påverkar elevernas hälsa. Organiseringen kan bidra till elevers ohälsa, psykiskt såväl som fysiskt. Om en elev har hög frånvaro, svårigheter i skolarbetet och svårigheter i sociala relationer etc. ska orsaker även sökas i skolan som helhet, inte åtgärdas genom att ogiltig frånvaro skrivs in i ordningsomdömen eller betyg.

För att kunna arbeta förebyggande måste alla lärare ha kunskap om barns och ungdomars hälsa. För att skolsköterska, kurator och psykolog ska kunna ingå i det förebyggande arbetet måste de finnas närvarande i skolverksamheten. Elever ska enkelt och omedelbart kunna komma i kontakt med dem, lärare ska kunna få handledning och dessa yrkesgrupper kan vid behov ingå i arbetslagens arbete.

Alla barn och unga ska få det stöd och den vård de behöver likvärdigt, oavsett var i landet de bor. Vänsterpartiet föreslår därför att personaltätheten inom elevhälsan byggs ut kraftfullt genom ett reglerat tak på antal elever per respektive yrkesgrupp.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett nyckeltal för elevhälsa vid varje skolenhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Stärkt elevhälsoskyddsarbete

Mer makt och inflytande för eleverna i skolan är också ett verktyg för att skapa en bra studie- och arbetsmiljö. Skolan ska därför främja demokratiska arbetssätt där elever, personal och föräldrar är delaktiga och har inflytande över såväl formella beslut som den vardagliga verksamheten. Att kunna påverka sin situation är en betydande faktor för hälsa och inlärning. Elevinflytandet handlar inte bara om sociala frågor utan har även anknytning till undervisningens organisering såsom diskussioner om förbättrad samordning av provperioder och en jämn arbetsbelastning för eleverna under läsåret, innehåll i temaveckor och inte minst trygghetsarbete.

Arbetsmiljöfrågor, värdegrunder och eventuella regler för samvaron på skolan ska diskuteras aktivt. Företrädare för elever ska inte bara vara delaktiga i framtagandet av sådana regler utan även i besluten om desamma.

Såväl elevrepresentanter som elevskyddsombud ska ha rätt till utbildning samt kompensatoriskt stöd för den undervisning de gått miste om under sin utbildning. Skolan ska också vara skyldig att tillhandahålla de lokaler och den utrustning som behövs för att elever och elevrepresentanter ska kunna hålla de möten och andra sammankomster som krävs för att utöva det inflytande man har rätt till.

Ökat inflytande handlar inte bara om en rättighet att få påverka sitt dagliga arbete utan i lika hög grad om en skyldighet att ta ansvar för sitt eget lärande. Elevernas rätt till reellt inflytande över sin utbildning och arbetsmiljö bör förtydligas i skollagen i enlighet med vad som anförs ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Elevdemokrati

För Vänsterpartiet är alla människors rätt till inflytande över sin livssituation en viktig princip. Detta gäller givetvis också skolelever. Som elevrörelsen påpekar i sitt remissvar till läroplansutredningen står inte lärares bestämmanderätt i kontrast till elevers

inflytande över undervisningen och ansvarstagande för sin utbildning. Det finns också ett starkt stöd i forskningen för att elevinflytande också förbättrar resultaten. För Vänsterpartiet är det därför inte motiverat att tona ned elevinflytandet såsom Tidöregeringen gjorde i flera propositioner. Regeringen bör därför behålla nuvarande läroplaners skrivningar om elevinflytande i de nya läroplanernas inledande delar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kvalitetsmärkning av läroböcker

De värden som skolan ska förmedla är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Undervisningen ska dessutom vara saklig och allsidig.

Fördomar och stereotypa föreställningar kring vad som är manligt och kvinnligt samt trångsynthet bevaras och befästs i skolan när dess roll borde vara att bryta desamma. Det kritiska tänkandet och granskandet måste få större tyngd i undervisningen redan tidigt i grundskolan. Skolorna måste därför ta större ansvar när det gäller inköp och inventering av läroböcker.

Ansvaret för att undervisningen utformas i enlighet med läroplanernas värdegrund ligger på huvudmännen, rektorer och lärare. Där bör det också ligga. Huvudmännen har ett stort ansvar att skapa rimliga förutsättningar att värdera de läroböcker som ska användas i undervisningen.

Läromedelsutredningen (SOU 2021:70) föreslog att regeringen eller den myndighet som regeringen föreslår skulle få fastställa kvalitetskriterier för läromedel. Detta förslag valde dåvarande regeringen att inte gå vidare med. Vänsterpartiet anser att det vore önskvärt att ha kvalitetskriterier som inkluderar jämställdhetsperspektivet.

För att underlätta för skolorna vid inköp av läromedel och för att sätta press på läromedelsförlagen bör det inrättas en kvalitetsmärkning. Regeringen bör därför ge Skolverket i uppdrag att utreda ett inrättande av en kvalitetsmärkning av läromedel som är utformad i enlighet med läroplanernas värdegrund. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bättre studie- och yrkesvägledning

I Sverige har vi en arbetsmarknad som inom många områden är uppdelad efter kön, där kvinnor jobbar med vissa saker och män med andra. Det syns exempelvis genom

kvinnodominansen i skolan och vården och mansdominansen inom byggsektorn. Men faktum är att denna uppdelning startar redan vid valet av gymnasieutbildning. Det är betydligt fler flickor som väljer att studera på samhällsvetenskapsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet medan pojkarna dominerar på teknikprogrammet och fordons- och transportprogrammet.

En grupp forskare vid institutionen för psykologi vid Lunds universitet har tittat på varför det ser ut som det gör i Sverige och de kunde framför allt konstatera att flickorna hade sämre självförtroende angående sina förmågor och sin tekniska kompetens, vilket påverkade deras studieval. Pojkarna hade inga problem med självförtroendet men var mer drivna av statusen på sitt framtida yrke. Sammantaget visade också undersökningen att elever av sociala skäl väljer bort utbildningar som traditionellt domineras av det motsatta könet. Detta visar på att det finns mycket att göra när det kommer till jämställdhet i den svenska skolan.

För Vänsterpartiet som ett feministiskt parti är det viktigt att alla elever får möjlighet att leva upp till sin fulla potential, oavsett kön. Därför måste alla elever få möjlighet att göra välinformerade val till gymnasiet. Eleverna behöver få tid och möjlighet att möta kompetenta studievägledare som kan få eleverna att tänka i nya banor.

För Vänsterpartiet är det viktigt att se samhällsnyttan med studie- och yrkesvägledning, inte bara för eleverna själva. I de branscher som har störst obalans mellan könen råder det också brist på arbetskraft.

Bristerna i studie- och yrkesvägledningen får i dag direkta konsekvenser för möjligheten att rekrytera ny personal till arbetsmarknaden, vilket har uppmärksammats av både Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Västsvenska Handelskammaren.

Regeringen bör utreda möjligheterna att införa ett nyckeltal för studie- och yrkesvägledare vid varje skolenhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Menshälsa

En undersökning från Folkhälsomyndigheten (UngKAB23) visar att mensbesvär orsakar en hög grad av frånvaro från skola, arbete och fysisk aktivitet. En dryg femtedel av alla mellan 16–19 år har stannat hemma från skolan vid varje mens de senaste 6 månaderna vid tidpunkten för undersökningens genomförande. Få uppger dock att de har sökt hjälp för besvären. För Vänsterpartiet visar detta på en brist hos både skola,

vård och samhälle. Unga ska inte känna att det finns ett tabu kring mens utan de ska kunna veta var de kan vända sig och att det finns hjälp att få om deras hälsa sätter stopp för deras skolgång. Regeringen bör därför ge Skolverket i uppdrag att ta fram stödmaterial till skolorna för att lyfta elevers rätt till god menshälsa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Yrkeshögskolan

Tanken bakom YH-utbildningar är att de ska finnas när och där de behövs. Det innebär att innehåll och inriktning på utbildningarna varierar och att nya utbildningar inom yrkeshögskolan startar och gamla läggs ned allt eftersom behovet på arbetsmarknaden förändras. Yrkeshögskolan kan också spela en viktig roll för att människor oavsett bakgrund ska ges möjlighet att få utbildning och hitta arbete.

I jämförelse med övriga delar av utbildningssektorn är yrkeshögskolan en ung verksamhet. Medan skolan och högskolan har utvecklats under mer än hundra år så har yrkeshögskolan funnits sedan 2009. Utbildningarna inom yrkeshögskolan är också mer småskaliga än exempelvis högskolorna. För Vänsterpartiet är det en självklarhet att alla studerande på offentligt finansierade utbildningar ska ha samma rätt till stöd oavsett utbildningsform för att klara sina studier.

Rätten för studerande att organisera sig

Studerandes rätt till inflytande är något Vänsterpartiet värdesätter väldigt högt. För oss är det en självklarhet att alla studerande ska ha makt och inflytande över sin vardag. Studerande på yrkeshögskolan saknar dock en egen nationell påverkansorganisation. Frågan om demokratiskt inflytande och studerandes möjligheter att organisera sig för förändring är alltid aktuell. De studerande måste känna sig trygga i att kunna gå samman för att synliggöra och arbeta mot missförhållanden. Enligt lagen om yrkeshögskolan har de studerande i en utbildning inom yrkeshögskolan rätt att utöva inflytande över utbildningen. Utbildningsanordnaren ska även verka för att de studerande tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

För att betona vikten av studerandeinflytande bör regeringen ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att särskilt granska studerandeinflytandet på landets yrkeshögskoleutbildningar samt att lyfta fram goda exempel på bra former för studerandeinflytande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Möjligheterna att anmäla kränkande behandling

I samband med metoo men även efter har det uppmärksammats missförhållanden på vissa yrkeshögskolor. Även om dessa fall hanterades korrekt väcker det frågor om det finns fungerande strukturer för att hantera sexuella trakasserier på yrkeshögskolorna. Myndigheten för yrkeshögskolan bör få i uppdrag att specifikt kartlägga och utreda utbildningsanordnarnas arbete mot sexuella trakasserier. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Studerandes hälsa

För den som studerar på högskolan finns det tillgång till en studenthälsa. Detta är reglerat i högskoleförordningen. För studerande på högskolan innebär det en stor trygghet att det finns en studenthälsa nära till hands med personal som har tystnadsplikt som man kan vända sig till. I yrkeshögskolan finns ingen motsvarande rättighet till hälsovård. Vänsterpartiet är kritiskt till att den som studerar på yrkeshögskolan inte har samma rätt till hälsofrämjande stödinsatser som inom skolan och högskolan. Regeringen bör utreda möjligheten att göra ett tillägg i förordningen om yrkeshögskolan som ger studerande rätt till hälsovård. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Högskola och forskning

Som en del av arbetarrörelsen har Vänsterpartiet varit med och byggt upp den offentliga sektorn där högskolorna och deras forskning ingår. Högskolans huvuduppgift är att förmedla kunskap och bildning. Den är viktig för att skapa välstånd och ett öppet och demokratiskt samhälle. Samtidigt finns det brister som behöver åtgärdas. Det finns mycket att göra för att öka jämställdheten vid Sveriges universitet och högskolor. Sedan länge har vi ett forsknings- och högskolesamhälle där de flesta studenter väljer utbildningsplatser baserat på stereotypa könsrollsmönster. Där professorer är till största delen män och där män har lättare att avancera på positioner. Arbetet för jämställdhet inom högskoleutbildningen, forskningen och rymdverksamheten behöver intensifieras.

Stärkta studentkårer

Trygghet under studietiden kräver att det finns fungerande stödsystem för studenterna på lärosätena. Efter kårobligatoriets avskaffande har många av landets studentkårer fört en tynande tillvaro. De som klarat sig bäst är de som är på lärosäten med utbildningar som är attraktiva för näringslivet och som därför kan dra in mycket sponsring. Kårerna på de stora universiteten klarar sig också hyfsat eftersom deras lärosäten klarar av att avvara pengar från sina anslag till kårerna men det gör att kårerna är ekonomiskt beroende av dem som de ska vara oberoende bevakare av. Efter metoo blev studentkårernas viktiga roll i att stötta studenter och ta tillvara deras intressen ännu tydligare.

Det råder inte någon likvärdighet för studentinflytande mellan högskolorna. Alla studenter måste ha samma möjligheter att kunna påverka sin högskola och förbättra sin utbildning. Det måste finnas ett riktat statligt stöd för att finansiera detta precis som det föreslogs i utredningen om kårobligatoriet. Därför är det viktigt att se över studentkårernas ekonomiska situation, särskilt om de ska kunna ha möjlighet till verksamhet på somrarna när det blir fler sommarkurser.

Det statliga bolaget Akademiska Hus har till uppgift att äga, utveckla och förvalta fastigheter vid landets universitet och högskolor vilket såklart omfattar studentkårer. Vänsterpartiet menar att det inte är rimligt att hyreskostnader till Akademiska Hus utgör en så stor del av lärosätenas kostnader som i dag. Den marknadsstyrda modell för hyressättning som Akademiska Hus använder har de senaste åren inneburit kraftigt ökade hyreskostnader för många universitet och högskolor. När lärosätena tvingas lägga allt mer av sina pengar på hyra blir andra delar av verksamheten lidande. De ökade lokalkostnaderna har inneburit att universitet och högskolor prioriterar bort gemensamma studentytor såsom grupprum, bibliotek och möteslokaler. I vissa fall har även den lärarledda undervisningen fått sparas in på.

Akademiska Hus hyresnivåer drabbar också många studentkårer. För att kunna vara nära och finnas till för studenterna måste kårerna ligga inom lärosätenas områden vilket innebär att de allt som oftast också tvingas hyra av Akademiska Hus. En del hyr direkt av bolaget, andra har möjlighet att hyra i andra hand till subventionerade hyror från sina lärosäten. Detta innebär återigen att kårerna hamnar i en beroendeställning gentemot sina lärosäten.

För Vänsterpartiet bör ett statligt fastighetsbolags huvudsyfte vara att stödja utbildning och forskning. Därför är det inte rimligt att Akademiska Hus tillämpar en

hyressättningsmodell som driver upp kostnaderna och underminerar den högre utbildningens funktion och tillgänglighet. Vi vill därför se en utredning av hyresmodellen för Akademiska Hus.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning av hyressättningsmodellen för lärosätena. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En högskola fri från diskriminering

Hösten 2022 släppte Diskrimineringsombudsmannen (DO) rapporten *Undersök, åtgärda och utbilda* om resultatet av deras tillsyn av universitet och högskolors arbete för att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter för studenter. Den visade att det fanns stora brister hos samtliga granskade 18 lärosäten. DO:s rapport visar att lärosätena inte lever upp till diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder. Lärosätena brister framför allt i lagens krav på att undersöka risker för diskriminering. För Vänsterpartiet är det oacceptabelt att lärosätena inte lever upp till lagens krav.

Regeringen bör följa upp och vid behov tillsätta åtgärder för att lärosätena ska efterleva de aktiva åtgärderna enligt diskrimineringslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Villkoren för studerande med barn

För att underlätta för personer med barn under 18 år att studera kan den studerande ansöka om tilläggsbidrag utöver ordinarie studiemedel. CSN uppger att under 2025 fick 91 700 studerande med studiemedel även tilläggsbidrag för barn. Det motsvarar var femte person som studerar med studiemedel. Könsfördelningen bland dem som får tilläggsbidraget har knappt förändrats under de år som bidraget har funnits; 80 procent av dem som får bidraget är kvinnor.

Trots att en stor del av studenterna har barn finns det väldigt lite kunskap om hur detta påverkar studierna. Undersökningar har gjorts av hur studenterna klarade övergången till distansstudier under coronapandemin. I flera av de studier som gjorts framkommer det att studenter med små barn hade svårare att klara övergången till distansstudier. I en undersökning bland doktorander vid Stockholms universitet uppgav drygt 40 procent att deras familjesituation, med trångboddhet och hemmavarande barn, påverkade dem negativt (UKÄ 2021:5, *Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin*).

Flera lärosäten saknar en policy kring studerande med barn. Detta skapar en väldigt osäker vardag för dessa studenter, eftersom det då inte finns några rättigheter eller skyldigheter för dem att förhålla sig till, utan att det kan variera från lärare till lärare. Det finns inte heller något fastslaget regelverk för vad som är normal undervisningstid, utan det kan förekomma obligatoriska moment såsom tentor och seminarier på kvällar och helger när ordinarie barnomsorg är stängd.

En föräldrapolicy kan exempelvis innehålla principer kring studerandes rätt att återgå till studier efter uppehåll för föräldraledighet eller vad som händer om en studerande missar obligatoriska moment p.g.a. frånvaro för vård av sjukt barn. Särskilt inom utbildningar till bristyrken, såsom lärare eller sjuksköterska, är andelen studerande med barn hög. Det borde ligga i samhällets och lärosätenas intresse att studerande kan fullfölja sina utbildningar med så få hinder och avbrott som möjligt.

Regeringen bör ge UHR i uppdrag att främja möjligheterna för föräldrar att studera. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör ge alla lärosäten i uppdrag att ha en föräldrapolicy. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En forskningspolitik för jämställdhet

Drömmen om den akademiska friheten, den fria och kritiska forskningen och ett arbetsliv med högt i tak och långt till dörren smulas ofta sönder snabbt när nyanställda doktorander sätter sin fot innanför universitetens dörrar. Inom akademins ramar är strukturerna ofta hårda och hierarkierna starka. Speciellt när det kommer till jämställdheten. Forskningen inom universitet och högskolor kan inte ses i ett vakuum. Att människor ges lika förutsättningar att forska oavsett kön är en förutsättning för en demokratiskt förankrad akademi och för en kvalitetsbaserad forskning där det är kompetens som avgör, inte kön eller vänskapsband.

Det finns mycket att göra för att åtgärda ojämställdheten vid Sveriges universitet och högskolor. Studenter väljer utbildningsplatser baserat på stereotypa könsrollsmönster. Professorer är till största delen män och har lättare att avancera på positioner. Olika universitets och högskolors jämställdhetsarbete skiljer sig dessutom åt. Vissa arbetsplatser är framsynta och ambitiösa, andra ser jämställdhet som en icke-fråga.

Regeringen bör därför införa en jämställdhetsbonus i lärosätenas basanslag för att främja en jämnare könsfördelning inom forskningen och akademin. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jämställd forskning och innovation

Den ojämställda situationen på lärosätena märks också när det gäller innovationer. Kvinnors innovation är ett ofta eftersatt område; det behövs såväl en jämställd forskningspolitik som en jämställd innovationspolitik. Många av de statliga stöd som finns för innovation och försöksstudier visar på en viss snedfördelning och många berörda kvinnor upplever svårigheter.

Regeringen bör utreda införandet av ett mål om att av samtliga statligt finansierade forsknings- och innovationsanslag ska högst hälften gå till män som forskar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Trygga villkor för doktorander

Osäkra anställningsförhållanden utgör ett stort problem på den svenska arbetsmarknaden och problemet är särskilt stort inom högskolesektorn. Vänsterpartiet ser problem med att staten som arbetsgivare kan runda lagen om anställningsskydd genom att låta en person vara tidsbegränsat anställd med stöd av någon annan reglering än LAS, såsom högskoleförordningen eller anställningsförordningen.

För Vänsterpartiet är det självklart att den som utför arbete ska vara anställd och ha lön och övriga arbetsvillkor reglerade i kollektivavtal. En stor fördel med att anställa doktorander redan från första dagen på forskarutbildningen är att det kan leda till en större öppenhet i antagningen. Informationen om lediga platser kommer att spridas till fler, vilket leder till fler kvalificerade sökande. Det kommer förhoppningsvis även att leda till att fler med utomeuropeisk bakgrund och fler från arbetarklassen antas samt att könsfördelningen kan bli jämnare i fler ämnen. Med ett öppnare antagningssystem finns också bättre möjligheter att bryta beroendeförhållanden mellan doktorander och handledare. För dem som efter examen söker sig utanför högskolevärlden för att arbeta är det också en bättre merit att ha varit anställd. Doktorandanställningar ökar forskarutbildades attraktionskraft på arbetsmarknaden. För en ökad trygghet är det viktigt att det finns finansiering för hela doktorandtiden.

Regeringen bör tillsätta en utredning om hur doktoranders anställningstrygghet ska kunna säkras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Stipendiefinansiering

Stipendiefinansiering under forskarutbildningen eller under tiden som postdoktor innebär likaså en rad nackdelar. Därför är det positivt att andelen doktorander som finansieras av stipendier minskat under de senaste åren. Stipendier är en förlegad

finansieringsform dels på grund av den osunda konkurrens som skapas och den ekonomiska otrygghet det leder till, dels på grund av bristen på regler som gör det lätt att missbruka stipendierna. Fackförbunden SULF och Naturvetarna har lyft fram flera av de problem som finns med finansiering av postdoktorer med stipendier som att stipendiaterna exempelvis inte kan få a-kassa och att de inte tjänar in någon pension. Finansieringen med stipendier ger också jämställdhetsproblem när det ofta inte är möjligt att vara föräldraledig med stipendier som finansiering, detta trots att många postdoktorer är i familjebildande ålder. Att avskaffa stipendier som finansieringsform är ett viktigt steg för en jämställd högskola. Vänsterpartiet anser att stipendiefinansiering på sikt bör avskaffas som tillåten finansiering under forskarutbildningen samt under tiden som postdoktor.

Regeringen bör utreda hur stipendier som finansieringsform för doktorander och postdoktorer kan avskaffas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Postdoktorer

Sverige är dåligt på att ta till vara den kompetens som doktorander och postdoktorer som kommer hit besitter. Det vittnar de organisationer som organiserar postdoktorer om. Informationen om det svenska högskolesystemet och möjligheterna till karriärutveckling är svår att förstå för den som kommer till Sverige som doktorand och postdoktor. Det innebär att Sverige tappar många av de doktorer som doktorerat eller forskat i Sverige.

Det bör utredas hur stödet och villkoren för postdoktorer kan stärkas och utvecklas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Hawar Asaiesh (V)

Umihana Rasovic (V)

David Höglund Velasquez (V)

Sandra Sönnergren (V)

Caroline Täljeblad (V)

Ciczie Weidby (V)